

FACULTAT DE CIÈNCIES POLÍTiques I DE SOCIOLOGIA

LLICENCIATURA: SOCIOLOGIA

ASSIGNATURA: 25214 ESTRUCTURA SOCIAL II (6 crèdits)

DURADA: Segon semestre

CURS: Segon (Troncal)

CURS ACADÈMIC: 2007/2008

Professors/es: Sònia Parella (Grup 1) i Roger Martínez (Grup 51)

1. OBJECTIUS DEL CURS:

Aquesta assignatura presenta un quadre exhaustiu de les característiques de l'estructura social de Catalunya i Espanya. A partir de les teories exposades a Estructura Social I es pretén que els/les estudiants aprenguin a identificar i a interpretar les desigualtats socials a Espanya i els seus principals indicadors. El curs pretén estudiar les institucions que atribueixen condicions de vida i recursos desiguals a les persones, en termes de dominació i desigualtat relativa entre els grups, així com les seves estratègies d'acció col·lectiva.

L'estudi de la realitat social espanyola permetrà els/les estudiants distingir analíticament les diferents dimensions de l'estructura social –esferes institucionals, eixos de desigualtat i actors col·lectius-, relacionar-les, formular hipòtesis i situar-les en un context global.

Els objectius del curs s'assoliran a partir de la combinació entre les sessions teòriques de caràcter magistral i mètodes de treball actius, com ara l'Aprenentatge basat en Problemes (ABP), que permetran estimular l'autoaprenentatge, el treball en equip, el raonament crític, així com l'habilitat per acotar i resoldre problemes que tenen a veure amb l'estructura social i les desigualtats socials.

2. TEMARI

Introducció: Les vessants de l'estructura social i els eixos de la desigualtat.

Bloc I. Les esferes de l'estructura social.

1. *Història econòmica i social de l'Espanya contemporània.*
2. *Els canvis de l'economia productiva. L'esfera mercantil.*
 - 2.1. L'estructura econòmica.
 - 2.2. El mercat laboral.
 - 2.3. Mercat i desigualtats de classe, gènere, ètnia, edat.
3. *Consolidació i crisi de l'estat del benestar. L'esfera estatal.*
 - 3.1. Les polítiques públiques i el règim de benestar .
 - 3.2. El volum, la cobertura, la intensitat i l'impacte de la despesa social.
 - 3.3. L'accés a la ciutadania i els drets socials .
 - 3.4. La política social i les desigualtats de classe, gènere, ètnia, edat.
4. *El familisme i el treball domèstic. L'esfera domèstica-familiar.*
 - 4.1. La distribució dels temps.
 - 4.2. Las xarxes de suport .
 - 4.3. Les funcions de la família.
 - 4.4. La influència de l'esfera domèstica-familiar en les desigualtats socials.

5. *L' associacionisme, moviments socials i estils de vida. L'esfera relacional.*

- 5.1. Las relaciones laborales.
- 5.2. Els nacionalismes i les relacions ètniques.
- 5.3. Els moviments globals i locals.
- 5.4. Estils de vida i societat de consum.

Bloc II. Aproximació als eixos de desigualtat a partir de l'Aprenentatge Basat en Problemes (ABP).

1. *La classe social.*
2. *La perspectiva de gènere en l'estudi de les desigualtats.*
3. *Les desigualtats per raó d'ètnia. Les migracions internacionals.*

3. BIBLIOGRAFIA:

Lectures bàsiques:

- Adelantado, J. (coord.) (2000) *Cambios en el Estado del Bienestar. Políticas sociales y desigualdades en Espanya*, Barcelona: Icaria.
- Cachón, L. (2000) "Los jóvenes en el mercado de trabajo en España", a L. Cachón (dir.) *Juventudes y empleos: perspectivas comparadas*. Madrid: INJUVE.
- Carrasco, C.; Alabart, A.; Mayordomo, I. & Montagut, T. (1997) *Mujeres, trabajos y políticas sociales: una aproximación al caso español*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- Moreno, L.; Matsaganis, M.; Ferrera, M. & Capucha, L. (2003) "¿Existe una 'malla de seguridad' en la Europa del Sur? La lucha contra la pobreza y la exclusión en España, Grecia, Italia y Portugal", Document de Treball de la Unidad de Políticas Comparadas (CSIC) 03-17 [en línia] www.iesam.csic.es/doctrab.htm, 04/2004.
- Moreno, L. 2002. "Bienestar mediterráneo y 'supermujeres'". *Revista Española de Sociología*, nº 2, pp. 41-56
- Pérez- Díaz, V.; Chuliá, E. & Álvarez- Miranda, B. (1998) *Familia y sistema de bienestar. La experiencia española con el paro, las pensiones, la sanidad y la educación*, Madrid: Fundación Argentaria/ Editorial Visor.
- Requena, F. (2001) "1990-2000: Un siglo de cambios en la estratificación española", a VV.AA. *Estructura y cambio social*, Madrid: CIS: 347-364.
- Sarasa, S. & Moreno, L. (comp.) (1995) *Los estados del bienestar en la Europa del Sur*, Madrid: CSIC/ MAS.

Així mateix, per a la preparació de cada seminari d'ABP hi haurà un dossier de materials que serviran per a la resolució del cas i que serà concretat a principi de curs.

Bibliografia complementària per temes:

Bibliografia general:

- Alonso, L.A. et al. (2006). *El cambio social en España. Visiones y retos de futuro*. Sevilla: Centro de Estudios Andaluces / Junta de Andalucía.
- Cachón, L. (1989). *¿Movilidad social o trayectorias de clase?*. Madrid: CIS.
- Carabaña, J. (1990). "La movilidad social en Madrid: una comparación con Cataluña, el País Vasco y Castilla La Mancha". *Economía y Sociedad*, 4: 37-54.
- Carabaña, J. (1999) *Dos estudios sobre movilidad intergeneracional*, Madrid: Argentaria-Visor.
- Carrasco, C. (1999) *Mujeres y economía*, Barcelona: Icaria.

- Centro de Estudios del Cambio Social (1994) *España 1994: una interpretación de su realidad social*, Barcelona : AEDOS.
- COLECTIVO IOÉ (1999) *Inmigrantes, trabajadores, ciudadanos. Una visión de las migraciones desde Espanya, València: Universitat de València*
- Feito, R. (1995). *Estructura social contemporánea*, Madrid: Siglo XXI
- FOESSA. (1994). *Informe sociológico sobre la situación social en España*, Madrid: Fundación FOESSA.
- Fundació Jaume Bofill (1999) Informe per a la Catalunya del 2000. Societat, economia, política, cultura, Barcelona: Editorial Mediterrània.
- Fundació Jaume Bofill. (2005). *Estructura social i desigualtats a Catalunya*. Volum I i II. Barcelona: FJB.
- Giner, S. (dir) (1990) *España. Sociedad y Política*, Madrid: Espasa- Calpe.
- Giner, S. (dir) (1998) *La societat catalana*, Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya.
- González J.J.; Requena, M. (2005): *Tres décadas de cambio social en España*. Madrid: Alianza Editorial
- González, J.J. (1992). *Clases sociales: estudio comparativo de España y la Comunidad de Madrid. 1991*. Madrid: Dpto. Estadística- Com. Madrid.
- González, J.J. & Requena, M. (eds) (2005) *Tres décadas de cambio social en España*, Madrid : Alianza Editorial.
- Leal, J. (1995) "La fragmentación de la estructura social española", a J. Carabaña (ed) *Desigualdad y clases sociales*, Madrid: Argenteria-Visor.
- Martínez Veiga, U. (1997) *La integración social de los inmigrantes extranjeros en España*, Madrid: Trotta.
- Miguel, J de. (1998) *Estructura y cambio social en España*, Madrid: Alianza.
- Moreno, L. (2001). "La vía media española del modelo de bienestar mediterráneo" *Papers: revista de sociología*, n° 63-64, pp. 67-82
- Navarro, V. (2000) *Globalización económica, poder político y estado del bienestar*, Barcelona: Ariel.
- Parella, S. (2003) *La triple discriminación*, Barcelona: Tecnos.
- Requena Santos, Félix (coord.) (1999) *Sociedad, cultura y desarrollo. Apuntes para un análisis comparado entre España y Estados Unidos*, Málaga: Univ. Málaga i Univ. Almería.
- Requena, F. (2006). *La estructura ocupacional española*, Madrid: MTAS
- Solé, C. (1995) *Discriminación racial en el mercado de trabajo*, Madrid: CES.
- Solé, C. (2001). *El impacto de la inmigración en la economía y en la sociedad receptora.*, Barcelona: Anthropos
- Subirats, M. et al. 2002. "Classes socials i estratificació a la Regió de Barelona" A: VV.AA. *Enquesta de la Regió de Barcelona 2000*. Barcelona: Institut d'Estudis Metropolitans [http://campus.uab.es/iermb/enquesta2000/IG/XI.pdf]
- Tezanos, J.F. (2000) *Escenarios del nuevo siglo*, Madrid: Sistema.
- Tezanos, J. F. (2001). *La sociedad dividida. Estructura de clases y desigualdades en las sociedades tecnológicas*. Madrid: Biblioteca Nueva,

Sobre evolució de l'estructura social (tema 1):

- Balfour, S. (1994) *La dictadura, los trabajadores y la ciudad*, València: Alfons en Magnànim.
- Colloti, E. (1990) "Cinque forme di fascismo europeo. Austria, Germania, Italia, Spagna, Portogallo", a L. Casali (ed) *Per una definizione della dittadura franchista*, Milano: Franco Angeli.
- Juliá, S. (2000) "La sociedad", a J.P. Fusi et al *Franquismo. El juicio de la historia*, Madrid: Temas de Hoy.

Sobre l'economia productiva (tema 2)

- Abad, L. (2003) "Economía en red y políticas migratorias. ¿Hacia un mercado global de trabajo?", a *Migraciones*, 14: 305-345.
- Ambrosini, M. (1998). "Intereses ocultos: la incorporación de los inmigrantes en la economía informal". *Migraciones*, n° 8, pp. 111-153.

- Borderías, C. (1999). "La feminització dels estudis sobre el treball de les dones (1969-1999)". *Afers. Fulls de recerca i pensament*, nº 33-34
- Cachón, L. (2002) "La formación de la "España inmigrante": mercado y ciudadanía", a *REIS*, 97: 95-126.
- Cachón, L. (2003) "La inmigración en España: los desafíos de la construcción de una nueva sociedad", a *Migraciones*, 14: 219-304.
- Canto, O.; Río, C. Del & Gradin, C. (2002) "La evolución de la pobreza estática y dinámica en España en el periodo 1985-1995", a *Documentos de Trabajo del Instituto de Estudios Fiscales*, 24/02, [en línea], www.minhac.es/ief, 12/02.
- Carnoy, M. (2000) *El trabajo flexible en la era de la información*, Madrid: Alianza.
- Colectivo Ioé (2001) *Mujer, inmigración y trabajo*, Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Colección Observatorio Permanente de la Inmigración.
- Etxezarreta, M. (1991) *La reestructuración del capitalismo en España, 1970-1990*, Barcelona: Icaria.
- García Delgado, J.L. (dir) (1999) *España, economía: ante el siglo XXI*, Madrid: Espasa Calpe.
- Parella, S. (2003) *Mujer, inmigrante y trabajadora: la triple discriminación*, Barcelona: Anthropos.
- Prieto, C. (1994) *Los trabajadores y sus condiciones de trabajo*, Madrid: HOAC.
- Santos Ortega, J.A. & Poveda, R.(2001) *Trabajo, empleo y cambio social*, València: Tirant lo Blanc.
- Torns, T. (1995) "Mercado de trabajo y desigualdad de género". *Cuadernos de Relaciones Laborales*, 6: 81-92.
- Torns, T. (1999) "Los trabajadores asalariados: desigualdades de género", a F. Miguélez & C. Prieto (eds) *Las relaciones de empleo en España*, Madrid: Siglo XXI.

Sobre l'estat del benestar (tema 3)

- Adelantado, J. (coord) (2000) *Cambios en el Estado del Bienestar. Políticas sociales y desigualdades en Espanya*, Barcelona: Icaria.
- Bresser, L.C.; Maravall, J.M. & Przeworski, A. (1995) *Las reformas económicas en las nuevas democracias. Un enfoque socialdemócrata*, Madrid: Alianza.
- Calero, J. (2001) "La incidencia distributiva del gasto público social. Análisis general y tratamiento específico de la incidencia distributiva entre grupos sociales y entre grupos de edad", a *Papeles de Trabajo del Instituto de Estudios Fiscales*, 20/01 [en línea] <http://www.minhac.es/ief/Publicaciones/public.htm>.
- Calero, J. & Bonal, X. (1999) *Política educativa y gasto público educativo. Aspectos teóricos y una aplicación al caso espanyol*, Barcelona: Pomares Corredor.
- Castles, F.G. (1995) "Welfare State Development in Southern Europe", a *West European Politics*, 18 (2): 291-313.
- Cousins, Ch. (1998) "Social Exclusion in Europe: paradigms of social disadvantage in Germany, Spain, Sweden and the United Kingdom", a *Policy and Politics*, 26, 2: 127-146.
- Esping-Andersen, G. (2000) *Fundamentos sociales de las economías postindustriales*, Barcelona: Ariel.
- Gomá, R. & Subirats, J. (1998) *Políticas públicas en España. Contenidos, redes de actores y niveles de gobierno*, Barcelona: Ariel.
- Gomà, R. & Subirats, J. (coords) (2001) *Govern i polítiques públiques a Catalunya (1980-2000)*, Barcelona: Ed. UB/ Servei de Publicacions UAB.
- Moreno, L. & Sarasa, S. (1993) "Génesis y desarrollo del estado del bienestar en España", a *Revista Internacional de Sociología*, Tercera Época, 6: 27-69.
- Moreno, L. (1999) "La `vía media´ española del régimen de bienestar mediterráneo", a *Documento de Trabajo 99-05*, Unidad de Políticas Comparadas, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, www.iesam.csic.es
- Navarro, V. (2004) *El Estado de Bienestar en España*, Madrid: Tecnos
- Rodríguez Cabrero, G. (2004) *El Estado del bienestar en España: debates, desarrollo y retos*, Madrid: Ed. Fundamentos.
- Sarasa, S. & Moreno, L. (comp.) (1995) *Los estados del bienestar en la Europa del Sur*, Madrid: CSIC/ MAS.

Sobre el familisme (tema 4)

- Borderías, C. (1996). "Identidad femenina y recomposición del trabajo". A: A. Rodríguez, B. Goñi i G. Mazuregui (eds.) *El futuro del trabajo. Reorganizar y repartir desde la perspectiva de las mujeres*. Bilbao: Bakeaz-CEDEM.
- Carrasquer, P.; Torns, T. (1999). "El perquè de la reproducció", *PAPERS. Revista de Sociologia*, nº 59, pp. 99-108.
- Cousins, C. (1999) "Women and Employment in Southern Europe: The Implications of Recent Policy and Labour Market Directions", a *South European Society and Politics*, 5 (1): 97-122.
- Durán, M^aA (1972) *El trabajo de la mujer en Espanya*, Madrid: Tecnos.
- González, M.J.; Jurado, T. & Naldini, M. (2000) *Gender Inequalities in Southern Europe. Women, Work and Welfare in the 1990s*, Londres: Frank Cass.
- Maruani, M.; Rogerat, Ch. & Torns, T. (dir) (2000) *Las nuevas fronteras de la desigualdad. Hombres y mujeres en el mundo del trabajo*, Barcelona: Icaria.
- McDonogh, G.W. (1989)[1986] *Las buenas familias de Barcelona: Historia social de poder en la era industrial*, Barcelona: Omega.
- Pérez, J. (2001) *Transformaciones demográficas en los recorridos hacia la madurez. Las generaciones españolas, 1906-1945*, Tesi Doctoral. Madrid: UNED/ Fac. CCP

Sobre el sistema associatiu (tema 5)

- Gomà, R.; Ibarra, P. & Marti, S. (2002) *Creadores de democracia radical*, Barcelona: Icaria.
- Martín Criado, E. (1998) *Producir la juventud. Crítica de la sociología de la juventud*, Madrid: Istmo (col Fundamentos, 134).
- Martínez, M. & Blyton, P. (1995) "Constructing the Post-Fordist State? The Politics of Labour Market and Flexibility in Spain", a *West European Politics*, 18 (2): 340-360.
- Miguélez, F. & Prieto, C. (eds) (1999) *Las relaciones de empleo en Espanya*, Madrid: Siglo XXI.
- Riechman, J. & Fdez. Buey, F. (1994) *Redes que dan libertad. Introducción a los nuevos movimientos sociales*, Barcelona: Paidós.
- Sarasa, S.; Almeda, E. & Obiols, D. (2000) "Estado, sociedad civil y rentas mínimas de inserción", *Documento de Trabajo 00-09*, Unidad de Políticas Comparadas, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, [en línia] www.iesam.csic.es
- Subirats, J. (ed.) (1999) *¿Existe sociedad civil en España? Responsabilidades colectivas y valores públicos*, Madrid: Fundación Encuentro.
- Villasante, T.R. (1995) *Las democracias participativas*, Madrid: Ediciones HOAC.

Estudis de cas

- AA.VV. (1999) *Les desigualtats socials a Catalunya*, Barcelona: Editorial Mediterrània.
- Adelantado, J. & Noguera, J.A. (2001) "Polítiques de serveis socials i rendes mínimes d'inserció: les assignatures pendents de la ciutadania social", a R. Gomà. & J. Subirats (coords) *Govern i polítiques públiques a Catalunya. Autonomia i benestar*, Barcelona: Ed UB/ Serv Pub UAB.
- Aguilar, M.; Gaviria, M. & Laparra, M. (1995) "Exclusión social y políticas de integración en la Comunidad de Madrid", a *Economía y Sociedad*, 12: 217-232.
- Beltran, J. & Sáiz, A. (2001) *Els xinesos a Catalunya: família, educació i integració*. Barcelona : Alta Fulla.
- Entorno Social (1999) *Informe Foessa: La Pobreza en España* [en línia], <http://www.entornosocial.es/document/r22.html>
- Giner, S. (1999) "Classe, poder i privilegi a Catalunya", a *Revista Catalana de Sociologia*, 9: 7-26 [en línia]
- (2002) *Enquesta Metropolitana de Barcelona 2000. Informe General* [en línia] <http://campus.uab.es/iermb/enquesta2000/IG/0.pdf>
- Fundació Jaume Bofill (1999) Informe per a la Catalunya del 2000. Societat, economia, política, cultura, Barcelona: Editorial Mediterrània.
- Fundació Jaume Bofill. (2005). *Estructura social i desigualtats a Catalunya*. Volum I i II. Barcelona: FJB.

- García, J.L. ; López, M.M. ; Devillard, M.J. ; Escalera, J. ; García, A. ; Herrero, N. (2002) *Los últimos mineros. Un estudio antropológico sobre la minería en España*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- González, J.J. (1992) *Clases sociales: estudio comparativo de España y la Com. de Madrid*, Madrid: CAM.
- Laparra, M. (2000) "Una perspectiva de conjunto sobre el espacio social de la exclusión: el caso de Navarra en el contexto español de la precariedad integrada", a *Documento de Trabajo 00-05*, Unidad de Políticas Comparadas, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, www.iesam.csic.es
- Nel-lo, O, i altres (1998) *Les transformacions de la societat metropolitana*, Barcelona: IEMB.
- Nieto, G. (2007) *La inmigración china en España una comunidad ligada a su nación*. Madrid: Los Libros de la Catarata.
- Prieto, D. (1992) *Vivir en Alcobendas. Estructura Social y Conflicto*, Alcobendas: Ayuntamiento de Alcobendas.
- Rambla, X. (1997) "La classificació lingüística de les posicions socials a Catalunya i la Franja d'Aragó", a *Revista Catalana de Sociologia*, 4: 5-20.
- Sánchez, C. (1999) "La distribució dels grups socials per les comarques de Catalunya", a Fundació Jaume Bofill *Informe per a la Catalunya del 2000. Societat, economia, política, cultura*, Barcelona: Editorial Mediterrània.
- Serra, J. & Gaviria, M. (1995) *La quimera del agua. Presente y futuro de Daimiel en la Mancha Occidental*, Madrid: siglo XXI editores.

Publicacions acadèmiques on s'hi publiquen articles sobre Estructura Social d'Espanya

- Arxius de Sociologia* (Universitat de València)
- Barataria : revista castellano-manchega de ciencias sociales*
- Documentación social* (Universidad Pontificia de Comillas)
http://www.ucm.es/BUCM/compludoc/S/10212/04178106_1.htm
- Documentos de Trabajo*, Unidad de Políticas Comparadas, CSIC (sobre política social)
<http://www.iesam.csic.es/doctrab.htm>
- Inguruak. Revista de Sociología* (Universidad País Vasco, Univ. Deusto)
<http://www.ucm.es/BUCM/compludoc/S/S/02147912.htm>
- Papeles de Economía Española* (Fed. Esp. Cajas de Ahorros) (s/ economías regionales)
http://www.funcas.ceca.es/Publicaciones/Papeles_Economia_Espanola.asp
- Papers. Revista de Sociologia* (Universitat Autònoma de Barcelona)
<http://www.bib.uab.es/pub/papers/>
- Política y Sociedad* (Universidad Complutense de Madrid)
- Biblioteca de Ciències Socials UAB <http://www.bib.uab.es/>
- Revista Catalana de Sociologia* (Institut d'Estudis Catalans)
www.iec.es/institucio/societats/ACSociologia/Publicacions/Revistes/revistesACS.htm
- Revista Española de Investigaciones Sociológicas* (CIS)
<http://www.cis.es/cdp/>
- Revista Internacional de Sociología* (CSIC- Córdoba)
<http://www.iesam.csic.es/revista.htm>
- Revistes seleccionades per la Federació Espanyola de Sociologia
<http://www.fes-web.org/>
- Sociología del Trabajo*
<http://www.ucm.es/BUCM/compludoc/S/S/02108364.htm>

4. AVALUACIÓ

L'aprenentatge de la matèria es concreta a partir de l'avaluació continuada:

- D'una banda, el Bloc I del temari es desenvoluparà a través de classes magistrals i de sessions de discussió de textos, de caràcter participatiu, al llarg del curs, centrades en l'anàlisi dels textos obligatoris.

Els continguts de les sessions teòriques i les discussions dels textos hauran de reflectir-se en una prova escrita que es farà a final de curs, amb la possibilitat de comptar amb els apunts i les lectures el dia de la prova, i que suposarà el **40% de la nota final**. En aquesta prova es valorarà el grau d'assumpció de les eines teòriques vistes a classe, la comprensió dels textos, la capacitat de relacionar conceptes, la capacitat d'argumentar amb coherència i l'ús de les pautes de correcció acadèmica en la presentació escrita d'un text.

- D'altra banda, el Bloc II del temari es desenvoluparà a partir de l'Aprenentatge Basat en Problemes (ABP), mitjançant la resolució de tres casos pràctics, un per cada eix de desigualtat, en equips de 3-4 persones. Els casos es presentaran i resoldran durant les sessions pràctiques a l'aula (amb una periodicitat d'una sessió quinzenal) i es lliuraran per escrit –a través d'un informe de síntesi i un mapa conceptual- en les dates previstes (**50% nota final**):
 - Primer exercici ABP: les desigualtats de classe
 - Segon exercici ABP: les desigualtats de gènere
 - Tercer exercici ABP: les desigualtats d'ètnia

A l'hora d'avaluar la resolució dels tres casos pràctics, es tindrà en compte:

- Si el que hi ha darrere l'enunciat del problema es planteja correctament (acotació del problema)
 - La capacitat d'identificar i relacionar (a través d'un informe de síntesi i un mapa conceptual) tots els conceptes, factors i actors que apareixen en els textos, necessaris per a la resolució del cas
 - L'aplicació de les pautes de correcció acadèmica (sistema de referenciació, sintaxi, ortografia, etc.)
- Finalment, al llarg del curs es portarà a terme 1 *taller d'indicadors estadístics*, a través del qual els estudiants es familiaritzaran amb les fonts estadístiques i els principals indicadors de l'estructura social espanyola. D'aquests tallers se'n derivarà un exercici pràctic, realitzat en grup, que valorarà la capacitat de l'estudiant de cercar, aplicar i interpretar correctament els indicadors de l'estructura social (**10% nota final**).